

РОЛЬ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ЇЇ ПІДГОТОВКИ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Анотація. У статті авторка подає аналіз шкільного проекту «Роль школи у формуванні культури здоров'я учнівської молоді та її підготовки до сімейного життя» спрямований на розробку системи сімейного виховання, який стосується всіх учасників навчально-виховного процесу. Інноваційний характер проекту забезпечується соціологічним підходом до аналізу громадської думки щодо ціннісних орієнтацій сучасної молоді та розробкою проекту Положення про Центр сімейного виховання.

Ключові слова: здоров'язберігаюча компетентність, чайлдфрі, свідомо бездітність, сім'я, криза інституту сім'ї.

Актуальність. Нині Україна переживає складні економічні часи. Причини цього явища полягають не тільки у світових тенденціях і прорахунках внутрішньої політики. Не слід забувати, що на економічну ситуацію негативно впливає й демографічна криза, що охопила всю територію нашої країни. Також викликає занепокоєння стан репродуктивного здоров'я дітей і молоді, поширення норм поведінки, які унеможливають покращення демографічної ситуації, зокрема поява сімей «чайлдфрі» (сім'ї, що свідомо відмовились від народження дітей), високий рівень розлучень, пізні терміни народження першої дитини, зрештою, заміна цінностей родини цінностями «робота», «кар'єра» тощо. Не слід забувати також про такі негативні явища, як ранні статеві контакти підлітків, зростання їх кількості, що призводить до погіршення психічного, репродуктивного здоров'я; надмірне вживання алкоголю, тютюну, наркотичних речовин, що є ознакою зниження культури поведінки та нездорового способу життя. А відповідь на всі ці питання слід шукати у сім'ї.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки», - ці постулати зафіксовані у Сімейному Кодексі України і ще раз

свідчать, що сім'я є своєрідною моделлю конкретного історичного періоду розвитку суспільства і відбиває його моральні та духовні суперечності.

Український соціум протягом останніх років зазнав глибоких суспільно–політичних і соціально–економічних змін, які здебільшого негативно позначились на всіх функціях родини. Обставини, в яких перебуває нині українська родина можуть мати далекосяжні негативні наслідки для стабільного розвитку країни.

В Україні діють державні програми, такі як «Діти України», «Національна програма планування сім'ї», «Українська родина», існують різні види допомоги родинам з дітьми, пільги, послуги, виплати на народження дитини, проте очікуваних результатів вони поки що не дають. Система ефективної підтримки родини, на жаль, досі відсутня.

Глибокий аналіз демографічної ситуації в Україні зроблено в дослідженні «Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витoki, напрями протидії» за науковою редакцією проф. В. Стешенка [8, с. 312]. На підставі глибокого аналізу ситуації автор переконливо доводить той факт, що традиційний підхід, коли намагаються вирішувати проблеми в окремих сферах життєдіяльності, ігноруючи її системність, цілісність, не може бути ефективним. Необхідно аналізувати усі процеси соціально – педагогічного розвитку українського суспільства в єдності мети його життєдіяльності (виробництво, освіта, культура, матеріальна база, зарплата людей, достатня соціальна інфраструктура та інше.) Потрібні колективні зусилля суспільства, адже йдеться про самопізнання, самоактуалізацію, соціалізацію людини в умовах нівелювання цінностей шлюбу, родини, дітей, єдності сімейних поколінь тощо. Ось чому, вирішуючи економічні проблеми, так важливо дбати про морально– психологічне здоров'я народу, замолоду прищеплюючи потенційним батькам і матерям такі моральні норми, звичаї та традиції, які б унеможливили в майбутньому ігнорування ними своїх основних обов'язків сім'янина та громадянина. Очевидно, що в цьому контексті альтернативи школі не існує.

Статистика переконливо свідчить про загрозовий стан демографічної ситуації в країні в цілому і Харківській області зокрема. Безперечно, на демографічний стан впливають ті процеси, що нині відбуваються в родині: пияцтво батьків, насильство по відношенню до членів родини і в першу чергу до дітей, відсутність культури сімейних стосунків тощо. Такі негативні явища, у свою чергу руйнують моральні засади власної сімейної концепції дитини, що перебуває в такому шкідливому для неї середовищі, і спричиняють відхилення в поведінці молодих людей, які переносять негативний досвід свого сімейного виховання на власні родини

Виховання молодого людини, майбутнього доброго батька чи матері, - справа складна й відповідальна. Прекрасний досвід сімейного виховання зберігає народна педагогіка, до скарбів якої раз у раз має звертатися вихователь.

Проблемі сімейних стосунків, аналізу родини як соціального інституту присвячено чимало досліджень, зокрема таких відомих соціологів, як Голод С. І., Гурко Б. І., Харчев А. Г. тощо. Питання сімейного виховання постійно в центрі уваги вітчизняної педагогічної науки. Взагалі специфіка роботи з сім'єю обумовлена складністю цього клієнта соціальної роботи. Адже в ній поєднано декілька людей, і тому проблема певного члена родини стосується всіх її членів.

У цьому контексті роль школи як потужного засобу впливу на формування сімейних стосунків, виховання культури сімейного життя майбутніх батьків незмірно зростає. Ось чому підготовка учнів до родинного життя та своєчасна допомога їхнім родинам в питаннях виховання і розвитку загальнолюдської і в тому числі сімейної культури є складовою загального процесу виховної роботи Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 148.

Проект «Роль школи у формуванні культури здоров'я учнівської молоді та її підготовки до сімейного життя» спрямований на розробку системи сімейного виховання, що стосується всіх учасників навчально –

виховного процесу: дітей, учителів, батьків. Він діє на основі примірного Положення, розробленого методичною радою школи.

У школі створено Центр сімейного виховання - громадську організацію, що сприяє реалізації державної сімейної політики, спрямованої на захист материнства і дитинства, посилення ролі родини у вихованні духовності, громадянської позиції, відчуття особистої приналежності до рідної землі, роду, традицій тощо; виховання культури міжособистісних відносин, спілкування, повноцінного фізичного розвитку, свідомого ставлення до свого здоров'я, зокрема репродуктивного, відродження традицій багатодітної української родини.

Центр сімейного виховання – організація багатовекторного спрямування, що формується з представників педагогічного колективу, психолога, соціолога, представників батьківської громадськості, що мають позитивний досвід сімейного виховання, учнів старших класів, активістів учнівського самоврядування.

У своїй роботі Центр сімейного виховання (далі – ЦСВ) керується положеннями Конституції України, Декларації прав людини, Конвенції про права дитини, Законів України про материнство й дитинство, статтями статуту Сімейного кодексу України, цим Положенням.

Головною метою діяльності ЦСВ є сприяння реалізації державної сімейної політики, спрямованої на подолання кризового стану в демографічних процесах, відродження авторитету і цінностей сім'ї як першооснови суспільства, формування культури сімейних стосунків, підвищення відповідальності за виховання дітей на основі кращих традицій педагогічної науки та етнопедагогіки.

Основним завданням у роботі ЦСВ є:

- створення системи взаємодії з родиною як суб'єктом виховного процесу і середовища, що впливає на дитину;
- популяризація культури сімейних стосунків, спорту, змістовного дозвілля подружжя, здорового способу життя;

- вироблення нових підходів до подальшого розвитку суспільних відносин на ґрунті загальнолюдської та національної культури, носієм яких має стати родина;

- пошук інноваційних підходів до поліпшення умов виховання дітей у школі та вдома;

- підвищення рівня морально – психологічного здоров'я українського народу, формування такої ієрархії життєвих цінностей подружжя, в якій цінність «сім'я» посідала б головне місце;

- подолання в перспективі демографічної кризи, відродження традицій багатодітної української родини;

- використання традицій етнопедагогіки у формуванні культури сімейного виховання;

- формування особистості молодого людини, що сповідує демократичні цінності, бережливо ставиться до свого здоров'я і здоров'я інших людей, є свідомою своїх вчинків, відповідальною, добродійною, толерантною

Центр сімейного виховання діє на засадах пріоритету прав дитини, добровільності, рівноправності, законності, гласності, природо відповідності, конфіденційності.

Центр сімейного виховання створено за рішенням педради, результатами соціологічного дослідження, вивчення проблеми на рівні методичного об'єднання класних керівників, результатів психолого–педагогічної діагностики, статистичних даних.

До участі в роботі Центру залучено активістів батьківської спільноти, членів органу учнівського самоуправління, волонтерів.

До структури ЦСВ належать:

- семінар – практикум для вчителів;
- школа сімейного виховання для батьків та дітей;
- система створення сприятливого освітньо – виховного середовища для успішного впровадження інновацій;

Роботою Центру керує Рада, члени якої обираються на загальних зборах учасників проекту. Рада діє у складі голови Ради, його заступників, що є кураторами основних модулів (семінар – практикуму, школи сімейного виховання, що існує як школа для батьків і дітей, клубу вихідного дня, клубу народного виховання), секретаря, членів Ради.

Семінар-практикум для вчителів призначений для оволодіння педагогами питаннями теорії та практики соціальної роботи, вироблення стратегії і тактики роботи з батьками та учнями, створення сприятливого психологічного клімату в колективі учасників навчально-виховного процесу, набуття навичок роботи з емпіричним матеріалом. У роботі семінару беруть участь фахівці соціологічного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, який виступає партнерською організацією в реалізації проекту, шкільний психолог. Роботою семінару керує учитель – методист, що є членом Ради Центру.

Школа сімейного виховання для батьків та дітей являє собою двокомпонентну структуру: школу батьків та школу дітей.

Школа батьків працює за такими напрямками:

- медико – юридичне консультування;
- соціально – екологічний моніторинг;
- участь у гуманітарних акціях;
- сімейний антикризовий центр;
- професійна реабілітація (для батьків – інвалідів);
- волонтерська допомога багатодітним родинам та родинам, що мають дітей з особливими потребами;
- клуб вихідного дня.

Клуб вихідного дня поєднує в собі три напрямки роботи з родиною:

- клуб молодих батьків (консультування, спілкування, обмін досвідом);
- жіночий клуб (спілкування, змістовне дозвілля, лекційна робота, участь у театральних студіях, музичних групах, організація виставок тощо.)

- музей родини, що створено на базі шкільного етнографічного музею «До народних джерел». Робота навколо музею здійснюється за такими напрямками :

- мій родовід;
- творчі майстерні (витинанка, вишивка, писанкарство, різьба тощо);
- студії (літературна, музична).

Школа дітей передбачає організацію медико–просвітницької роботи з учнями, зокрема з питань гендерної освіти. З цією метою при школі діє лекторій «Азбука здоров'я» для хлопців та для дівчат, заняття в якому проходять під керівництвом учителя біології, лікарів, психолога. На заняттях школярі отримують необхідну для них інформацію про особливості своєї статі, особисту гігієну, інтимні стосунки, ризики, запобігання ранній вагітності, хвороб статевих органів тощо; беруть участь у психологічних тренінгах. При лекторію працює анонімний консультпункт «Довіра», який не тільки надає учням корисну інформацію, але й виконує посередницьку функцію між дитиною та родиною у вирішенні складних моральних проблем.

Окреме місце у структурі школи для дітей посідає етнографічний клуб, заняття в якому проводяться по секціях. Робота секції для хлопців – «Козацькі традиції» має на меті впровадження традицій козацького виховання в повсякденне життя майбутнього чоловіка, батька і захисника своєї родини і рідної землі. Визначними напрямками в роботі секції є формування у хлопців:

- готовності допомогти слабкішому, протидіяти беззаконню, насильству, діяти по справедливості, шанобливо ставитися до жінки;
- прагнення зміцнювати своє фізичне здоров'я, гартувати тіло і волю, протидіяти лихим звичкам, дотримуватися здорового способу життя, дбати про чистоту інтимних стосунків та думок.

Робота секції для дівчат «Берегиня роду» має на меті виховання в школярок працьовитості, господарської вправності, порядності, вірності в подружньому житті, культурі поведінки, готовності до сімейного життя,

народження і виховання дітей. Для роботи в етнографічному клубі залучаються вчителі фізичної культури, праці, української мови та літератури, історії, українознавства, співробітники Центру народної творчості, керівники секцій бойового мистецтва козаків тощо.

Важливою складовою моделі ЦСВ є система роботи школи зі створення сприятливого освітньо-культурного середовища для впровадження інновації. Його формування відбувається завдяки організаційній, науково – методичній, кадровій підтримці таких установ, як соціологічний факультет Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, з яким школа уклала договір про співпрацю, поліклінік № 8, № 14 м. Харкова, зв'язкам із громадськими організаціями – «Надія», «Червона стрічка», наркологічним диспансером тощо.

Ідея інноваційного проекту знаходить своє втілення не тільки у виховній роботі, але й повною мірою реалізується у звичайній навчальній діяльності на уроках української мови та літератури, історії, біології, фізичного виховання та інших дисциплін, на заняттях гуртків, факультативів.

Для відстеження результативності впроваджуваної інновації при ЦСВ здійснюється психолого-педагогічний моніторинг, яким керує експертна група методичної ради школи, психолог, соціолог.

Висновки. Отже, школа знаходиться на самому початку впровадження інновації, але вже сьогодні можна говорити про позитивні результати в контексті формування особистості молоді людини, яка сповідує демократичні цінності, бережливо ставиться до свого здоров'я і здоров'я інших людей, володіє високою культурою сімейних стосунків.

Література

1. Апанасенко Г.Л. Валеологія як наука / Апанасенко Г.Л., Попова Л.А. // Валеологія. - 1996. - №1.
2. Бакиров В.С. Ценностное сознание и активизация человеческого фактора / Бакиров В.С. - Х. : Вища школа; Изд-во при ХГУ, 1988. - 152 с.
3. Голод С. И. Семья и брак: историко-социологический анализ / Голод С. И. – СПб. : ТОО ТК «Петрополис», 1998. – 272 с.

4. Злобіна О. Суспільна криза і життєві стратегії особистості / Злобіна О., Тихонович В. - К., 2001. - 238 с.
5. Кондратенко О.В. Динаміка ціннісних орієнтацій українців в умовах радикальної модернізації на межі 20-21 ст. / Кондратенко О.В. // Наука. Релігія. Суспільство. – 2002. – № 1. – С. 103-108.
6. Панкратова Н.В. Социальный и биологический аспекты родительства / Панкратова Н.В. // Социологические исследования. – 2006. – № 10. – стр. 116-123.
7. Родина – спільнота любові. 22 Міжнародний конгрес роліни. - Київ, 2007. – С. 413.
8. Стешенко В. Демографічна криза в Україні: Проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії / Стешенко В. – К. : НАН України, ін-т економіки, 2001. - С. 312.
9. Современные технологии сохранения и укрепления здоровья детей : учебное пособие / под. общ. ред. Сократова Н. В. – М. : Сфера, 2005.
10. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / Сорокин П. А. - М. : Политиздат, 1992. – 235 с.
11. Социология семьи : Учебник / Под ред. проф. А.И. Антонова. - 2-е изд., перераб. и доп. — М. : ИНФРА-М, 2005. - 640 с.
12. Федотова Ю.В. Проблема понимания кризиса семьи / Федотова Ю.В. // Социологические исследования. – 2003. – № 11. – С. 137.
13. Харчев А.Г. Современная семья и ее проблемы / Харчев А.Г., Мацковский М.С. М., 1998. – 275 с.